

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Проблемы устойчивого развития подсистем глобальной морской транспортной индустрии: Монография/Под ред. Н. Примачева, Н. Примачев, Klimek. – Gdansk, Одесса, 2014. - 316 с.
2. Chin C. B. N. Cruising in the Global Economy /C. B. N. Chin Hampshire: ASHGATE, 2008. – 184 p.
3. Голубкова И. А. Экономический механизм развития круизного судоходства Украины: Моногр./И. А. Голубкова.- Одесса: ИПРиЭЭИ НАН Украины, 2011. – 320 с.
4. Schulz A. Kreuzfahrten und Schiffsverkehr im Tourismus / A. Schulz, J. Auer. - Munchen: Oldenbourg, 2010. – 398 p.
5. Мельник І. Л. Іманентні особливості системи управління інноваціями круїзних судноплавних компаній [Електронний ресурс]/ І. Л. Мельник //Ефективна економіка. – 2014. - №12. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
6. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник /М.П.Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганина. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
7. Steinecke A. Themenwelten im Tourismus/ A. Steinecke.- Munchen: Oldenbourg, 2009. – 348 с.
8. Холловой Дж. К. Туристический бизнес: пер.с англ. / Н. Тейлор. – К.: Знання, 2007.- 798 с.

*Рецензент д.э.н., профессор ОНМА Примачев Н.Т.
Експерт редакційної колегії к.э.н., доцент УкрГУЖТ Зубенко В.А.*

УДК: 336.713

**ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ
ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ**

*Остропольська Є. В., к.е.н.
(ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет ім. ак. Юрія Бугая»)*

В статті висвітлюються питання формування і реалізації ефективної процентної політики банків України. З метою аналізу ефективності процентної політики проведено аналіз банківської діяльності (на прикладі ПАТ «Укргазбанк»), що є одним із найважливіших завдань економічного аналізу, вирішення якого ґрунтується на застосуванні методу коефіцієнтів. Підвищення ефективності діяльності банку є надзвичайно важливим. З цією метою автором запропоновано низку заходів щодо підвищення ефективності процентної політики банку.

Ключові слова: банк, процент, процентна політика, процентна ставка, депозит, кредит.

**ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ПРОЦЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ
ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БАНКОВ: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ЕЕ
РЕАЛИЗАЦИИ**

*Остропольская Е. В., к.э.н.
(ЧВУЗ «Международный научно-технический университет им. ак. Юрия Бугая»)*

В статье освещены вопросы формирования и реализации эффективной процентной политики банков Украины. С целью исследования эффективности процентной политики

проведен анализ банковской деятельности (на примере банка «Укргазбанк»), что является одной из важнейших задач экономического анализа, решение которой основывается на применении метода коэффициентов. Повышение эффективности деятельности банка является чрезвычайно важным. С этой целью автором предложен ряд мероприятий относительно повышения эффективности процентной политики банка.

Ключевые слова: банк, процент, процентная политика, процентная ставка, депозит, кредит.

THE FORMATION OF EFFECTIVE INTEREST RATE POLICY OF NATIONAL BANKS: THE PRACTICAL EXPERIENCE OF ITS IMPLEMENTATION

*Ostropolska Y.V., candidate of economic sciences
(the academician Yuriy Bugay Internationa Scientific and Technical University)*

The article highlights the issues of formation and implementation of efficient interest rate policy of Ukrainian banks. Strategic direction of enhancing the effectiveness of interest rate policy of banks is the creation of conceptual basis for the formation and implementation of interest rate policy of the bank and methodological support of its application, that provides a set of methods, instruments and tools aimed at improving the efficiency of deposit and credit operations while maintaining an acceptable level of interest rate risk and expand the client base of the bank in the conditions of economic uncertainty. To study the effectiveness of interest rate policy the analysis of banking activity (on the example of the bank "Ukrigasbank") was made which was based on the application of method of coefficients. Improving the efficiency of the bank's activities is extremely important. The author proposes a number of measures for strengthening the effectiveness of interest rate policy of the bank.

The practical application of the proposed directions of improvement of the interest rate policy of the bank will strengthen its financial condition and improve its financial performance in unstable economic environment.

Keywords: bank, finance, interest rate policy, interest rate, deposit, loan.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України кредитні та депозитні відносини між банками та економічними суб'єктами мають велике значення. Вони здійснюються на платній основі шляхом встановлення депозитного і позичкового відсотка, рівень якого визначається відповідно до процентної політики банку. Процентна політика є однією з ключових складових елементів управління банківською діяльністю. Вивчення динаміки руху процентних ставок показує, що процентна політика характеризує непрості механізми оцінки ощадної та кредитної політики банку. В інтересах банку проводити таку процентну політику, яка б повною мірою забезпечувала йому отримання необхідного рівня прибутку і була приваблива для існуючих і потенційних клієнтів. Проте за умов економічної і політичної нестабільності в країні банки стикаються зі значними труднощами у формуванні і реалізації

ефективної процентної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлені у наукових працях таких вчених, як: Дж. Сінкі [8], П. Роуза [9], Л. Примостки [5], О. Васюренка [1], В. Вітлінського [2], В. К. Раєвського [4], І. Сало та інших [4].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Разом з тим, незважаючи на проведені дослідження, залишаються дискусійними тлумачення базових понять процентної політики банку; не до кінця вивчені фактори її формування, а наявні рекомендації щодо підвищення її ефективності не дають бажаних результатів. Цим визначився вибір теми статті, мета, завдання і зміст виконаного дослідження.

Мета дослідження: на основі системного підходу надати оцінку процесу формування і реалізації процентної політики банку на прикладі ПАТ «Укргазбанк» і виробити практичні рекомендації щодо

підвищення ефективності процентної політики цього банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка ефективності банківської діяльності є одним із найважливіших завдань економічного аналізу, вирішення якого ґрунтується на застосуванні методу коефіцієнтів. Сутність методу коефіцієнтів полягає у побудові системи взаємозв'язаних показників, які всебічно характеризують стан і динаміку об'єкта дослідження. Розраховані коефіцієнти дають змогу фінансовому аналітику поглибити висновки про фінансовий стан банку, оскільки абсолютні значення дають повну картину лише у виняткових випадках.

Показники ефективності розраховують за результатами діяльності банку за рік. При розрахунках за квартал чи півріччя показники необхідно приводити до річного рівня.

Основними показниками, які характеризують прибутковість банку, є такі:

- норма прибутку на капітал (рентабельність капіталу);
- рентабельність (прибутковість) активів;
- рентабельність витрат;

- чистий спред;
- чиста процентна маржа;
- рівень іншого операційного доходу.

Ці показники та розглянуті вище коефіцієнти загальної дохідності активів та дохідності процентних активів дають змогу досить повно охарактеризувати діяльність банку з погляду її ефективності.

Норма прибутку на капітал (RK) характеризує ефективність використання капіталу і розраховується як відношення чистого прибутку (П) до балансового капіталу (К). Даний коефіцієнт показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн капіталу банку і характеризує економічну віддачу капіталу. У світовій практиці норма прибутку на капітал (ROE) є основним показником ефективності діяльності банку. Норма прибутку на капітал розраховується за формулою:

$$RK = (П / К)100\%, \quad (1)$$

де П – прибуток;
К – балансовий капітал.

Банк працює ефективно у тому разі, коли значення показника не менше 15%.

Таблиця.1

Динаміка норми прибутку на капітал ПАТ «Укргазбанк» за 2012 – 2014 рр.

Показник	01.01.2013р.	01.01.2014р.	01.01.2015р.
Чистий прибуток / збиток, тис. грн.	1100254	1001973	-2801124
Балансовий капітал, тис. грн.	3814550	4522482	1570507
Норма прибутку на капітал,%	28,84	22,16	-178,36

Дані табл. 1 свідчать про зменшення ефективності використання капіталу на протязі аналізованих років. Так, на 01.01.2014р. сума прибутку зменшилась на 8,93% у порівнянні з показником на 01.01.2013р. Негативна тенденція зменшення рівня прибутковості банку спостерігалась і на протязі всього 2014 року. Так, на 01.01.2015р. спостерігались збитки у сумі -2801124 тис.грн., що свідчить про низьку ефективність роботи банку.

Рентабельність активів^о(Ra) визначається відношенням чистого прибутку до сукупних активів банку, тобто до ресурсів, що управляються.

$$Ra = (П / А) * 100\% , \quad (2)$$

де П – прибуток;
А – активи банку.

Банк ефективно використовує наявні ресурси в тому випадку, коли значення показника не менше 1 %.

Дані табл. 2 дозволяють констатувати також стійку негативну тенденцію щодо зниження показників рентабельності активів ПАТ «Укргазбанк» в аналізованих періодах. Даний показник відображає внутрішню політику банку, професіоналізм його менеджерів, які повинні підтримувати оптимальну структуру активів і пасивів з погляду доходів і витрат. Тому у світовій практиці багато спеціалістів вважають даний показник (ROA) найкращим показником для

оцінювання ефективності роботи менеджерів банку.

Таблиця 2

Рентабельність активів ПАТ «Укргазбанк» за 2012 – 2014 рр.

Показник	01.01.2013р.	01.01.2014р.	01.01.2015р.
Чистий прибуток / збиток, тис. грн.	1100254	1001973	-2801124
Сукупні активи, тис. грн.	20997238	23793944	21027912
Рентабельність активів, %	5,24	4,21	1,33

Рентабельність витрат (RV) визначається як відношення прибутку до витрат.

$$RV = (П/В) * 100\%, \quad (3)$$

де П – прибуток;
В – витрати.

Дані табл. 3 розкривають структуру витрат ПАТ «Укргазбанк» за аналізований період і дозволяють стверджувати, що у структурі витрат найбільшу питому вагу мають процентні витрати та адміністративні витрати. Значне зниження рентабельності активів ілюструє низький рівень віддачі витрат банку й показує зниження суми

прибутку, що припадає на одиницю витрат.

Чистий спред (ЧС) характеризує рівень узгодженості процентної політики банку за кредитними і депозитними операціями.

$$ЧС = \frac{ПД}{КП} * 100 - \frac{ПВ}{ПЗ} * 100, \quad (4)$$

де ПД — процентні доходи за кредитними операціями;

КП — кредитний портфель;

ПВ — процентні витрати за депозитами;

ПЗ — підпроцентні зобов'язання.

Таблиця 3

Рентабельність витрат ПАТ «Укргазбанк» за 2012 – 2014 рр.

Показник	01.01.2013р.	01.01.2014р.	01.01.2015р.
1. Прибуток / збиток, тис. грн.	1100254	1001973	-2801124
2. Витрати, тис. грн., у тому числі	2114332	2181232	2838940
у тому числі:			
2.1 Процентні витрати, тис. грн.	1361384	1384006	1727795
2.2 Комісійні витрати, тис. грн.	30728	30311	48205
2.3 Адміністративні та інші операційні витрати, тис. грн.	722220	766915	1062940
3. Рентабельність витрат, %	52,04	45,94	98,67

Таблиця 4

Чистий спред по ПАТ «Укргазбанк» за 2012 – 2014 рр.

Показник	01.01.2013р.	01.01.2014р.	01.01.2015р.
Процентні доходи, тис. грн.	2165829	2357308	2805330
Кредитний портфель, тис. грн.	8675121	10257721	10034858
Процентні витрати, тис. грн.	1361384	1384006	1727795
Підпроцентні зобов'язання, тис. грн.	15493052	17264172	18936548
Чистий спред, %	16,18	14,96	18,84

Проведений аналіз чистого спреду пов'язаний із процентною політикою банку, яка відображається у динаміці процентних ставок за активними і пасивними операціями. Чистий спред — це різниця між середніми

процентними ставками, отриманими і сплаченими. За його допомогою визначається необхідна мінімальна різниця між ставками за активними і пасивними операціями, яка дасть змогу банку покрити витрати, але не принесе

прибутку (мінімальне значення показника 0). Дані таблиці 4 дозволяють констатувати, що у цілому ПАТ «Укргазбанк» проводить зважену процентну політику. За період з 01.01.2013р. по 01.01.2015р чистий спред збільшився на 2,66%. І, в цілому, за аналізований період, значення показника чистого спреду було значно вищим за його оптимальне значення (оптимальне значення показника не менше 1,25%).

Чиста процентна маржа (ЧПМ) дає змогу оцінити здатність банку утворювати

чистий процентний дохід, використовуючи загальні активи. До деякої міри можна вважати, що цей показник характеризує ефективність структури активів банку. Чиста процентна маржа обчислюється як відношення чистого процентного доходу (ЧПД) до загальних активів банку (А):

$$\text{ЧПМ} = (\text{ПД} - \text{ПВ}) / \text{А} * 100\%, \quad (5)$$

де ПД — процентний дохід;
ПВ — процентні витрати.

Таблиця 5

Чиста процентна маржа по ПАТ «Укргазбанк» за 2012 – 2014 рр.

Показник	01.01.2013р.	01.01.2014р.	01.01.2015р.
Процентні доходи, тис. грн.	2165829	2357308	2805330
Процентні витрати, тис. грн.	1361384	1384006	1727795
Сукупні активи, тис. грн.	20997238	23793944	21027912
Чиста процентна маржа, %	3,83	4,09	5,12

Аналізуючи чисту процентну маржу, слід брати до уваги її призначення: маржа слугує для покриття витрат банку і ризиків, у тому числі й інфляційного, створення прибутку, покриття договірних угод. Оптимальним значенням показника є 4,5 %. Зменшення процентної маржі, нижче оптимального значення, на 01.01.2013р. та на 01.01.2014р. сигналізувало про існування у дані періоди загрози банкрутства. Основними причинами зменшення процентної маржі, на нашу думку, було: зниження процентних ставок за кредитами; подорожчання ресурсів; скорочення питомої ваги дохідних активів у

загальному їх обсязі; недостатньо ефективна процентна політика. На 01.01.2015р. рівень показника чистої процентної маржі стабілізувався і перевищив оптимальне значення на 0,62 пункти, що свідчить про підвищення ефективності діяльності ПАТ «Укргазбанк».

Рівень іншого операційного доходу (Ріод) відносно загальних активів (А) характеризує ступінь залежності фінансового стану банку від «нетрадиційних» доходів.

$$\text{Ріод} = (\text{ІОД} / \text{А}) * 100\% \quad (6)$$

Таблиця 6

Рівень іншого операційного доходу по ПАТ «Укргазбанк» за 2012 – 2014 рр.

Показник	01.01.2013р.	01.01.2014р.	01.01.2015р.
Інший операційний дохід, тис. грн.	13921	79594	49695
Сукупні активи, тис. грн.	20997238	23793944	21027912
Рівень іншого операційного доходу, %	0,066	0,335	0,236

За даними табл. 6 можна констатувати, що у ПАТ «Укргазбанк» існує незначна диверсифікація додаткових платних послуг і відсутнє хибне тяжіння до спекулятивних прибутків для покриття дефіциту основного процентного доходу банку.

За своїм складом наведені коефіцієнти поєднують періодичні показники, тобто

показники, обчислені за відповідний період (дохід, витрати, прибуток), і моментні показники, абсолютний розмір яких визначається на відповідний момент часу згідно з балансом (активи, капітал).

Погіршення показників прибутковості капіталу та активів спричинилося насамперед нарощуванням капітальної бази та сукупних

активів в банку без адекватного приросту прибутків.

Висновок. Наразі підвищення ефективності діяльності банку є надзвичайно важливим. З цією метою пропонуємо наступні напрямки підвищення ефективності процентної політики цього банку:

1) проведення ефективної маркетингової і процентної політики, що дозволить забезпечити зростання групи активів, які приносять процентний дохід;

2) управління ризиком процентних ставок: досягнення цільового рівня чистої процентної маржі, спреду, чистого процентного доходу, прогнозування руху процентних ставок, визначення динамічної структури активів і пасивів на підставі геп-аналізу, використання засобів хеджування;

3) узгодженість відсоткових ставок за депозитами і відсоткових ставок за кредитами;

4) формування відсоткової політики банку на ринку банківських ресурсів з урахуванням можливостей прибуткового їх розміщення в активи банку;

5) розширення критеріїв диференціації процентних ставок за кредитами і депозитами банку;

6) стимулювання відсотковою політикою більш активного залучення тимчасово вільних коштів населення у активний банківський оборот;

7) використання інструментарію процентної політики банку для підвищення стабільності і ліквідності банківської установи.

Практичне застосування запропонованих напрямків удосконалення процентної політики банку буде сприяти зміцненню його фінансового стану та покращенню фінансових результатів діяльності в умовах нестабільного економічного середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васюренко О. Процентна ставка як чинник особистих заощаджень / О. Васюренко // Фінанси України. – 2013. - № 8. – С. 109-115.

2. Вітлінський В. Грошова-кредитна діяльність банків: Навч. Посібник /В. Вітлінський – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. – 339с.

3. Мороз А.М.” НБУ і грошово-кредитна політика” /А.М. Мороз. – Київ: КНЕУ, 2012. – с. 368-375.

4. Раєвський К.Є. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку / К. Раєвський, Т. Раєвська // Вісник НБУ. – 2013. - № 4. – с. 35 – 48.

5. Примостка Л. Сукупний ризик банку: методика оцінки на основі нормативно-індексної моделі [Текст] / Л. Примостка, О. Лисенок // Вісник Національного банку України : Науково-практичний журнал. - 2013. - N5. - С. 34-38

6. Річні звіти представлені Департаментом банківського нагляду та Департаментом бухгалтерського обліку та розрахунків в ПАТ “Укргазбанк” за 2012-2014 рр.

7. Фредерік С. Економіка грошей, банківкої справи і фінансових ринків / С. Фредерік / Переклад з англ. Наук. Редакція перекладу С. Панчишина. – К.: Основи, 2010. – С. 107-179.

8. Синки Дж. мл. Управление финансами в коммерческих банках /. / Пер.с англ. 4-го переработанного изд. / Под ред. Р.Я. Левиты, Б.С. Пинскера.-М.:Catalaxu, 2010, с.716-745.

9. П. Роуз Банківський менеджмент / П. Роуз / Переклад з англ. Наук. Редакція перекладу І. Рогозін. – К.: Вектор, 2013. – С. 107-179.

*Рецензент д.е.н., професор ДДМА Рекова Н.Ю.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Зубенко В.О.*